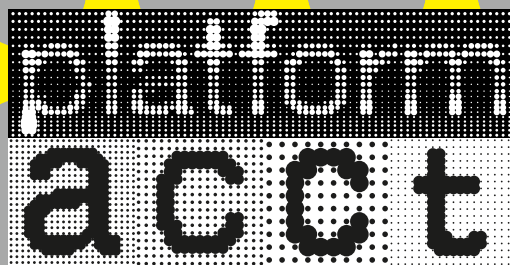

Aandachtspunten beloning ontwerpsector

Beloningspositie
ontwerpers

Aandachtspunten beloning ontwerpsector

Platform ACCT heeft als opdracht om te werken aan acties en instrumenten waarmee invulling wordt gegeven aan fair practice. Dat doet het platform voor uiteenlopende disciplines uit de culturele en creatieve sector, waaronder ontwerp. Platform ACCT ontvangt met enige regelmaat vragen over de arbeidsvoorwaarden in de ontwerpsector. Die komen soms van ontwerpers zelf. Soms van opdrachtgevers of werkgevers. Soms van andere partijen, zoals fondsen, die invloed uitoefenen of zouden kunnen hebben, op de arbeidspositie van ontwerpers. Ook het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie ontvangt dergelijke vragen.

Drie infobladen voor bewustwording

Door de grote diversiteit aan subdisciplines en arbeidsverhoudingen, is echter niet zonder meer duidelijk wat de belangrijkste kansen en knelpunten zijn. Met de drie infobladen wil Platform ACCT daarom een impuls geven aan bewustwording over de beloningspositie van ontwerpers, zowel onder (beginnende) ontwerpers zelf als onder andere stakeholders in de arbeidsmarkt. De infobladen betreffen:

- Actuele kaders voor beloning
- Tariefopbouw
- Beloningssituaties

Vijf gespreksthemata's voor sociale dialoog in een ketentafel

De infobladen zijn echter niet alleen voor praktisch rudimentair gebruik bestemd, maar vormen tevens het startpunt voor de sociale dialoog in een zogeheten ketentafel van Platform ACCT. Die ketentafel brengt partijen samen die invloed hebben op de prijs van arbeid van ontwerpers, met onder meer als doel om in kaart te brengen welke praktijkinstrumenten en interventies nuttig of nodig zijn. In de infobladen zitten diverse aanknopingspunten voor die dialoog. Die worden hieronder opgelijnd en kort toegelicht. De punten zijn geclusterd onder vijf gespreksthemata's:

- De accenten en witte vlekken in bestaande afspraken
- Effectieve afstemming rond collectieve afspraken c.a.
- Uitvoering en borging van vrijwillige kaders
- Wenselijkheid en haalbaarheid van minimumtarieven
- (Zelf)educatie en het verbeteren van zakelijke vaardigheden van ontwerpers

Gespreksthema's in beeld

De accenten en witte vlekken in bestaande afspraken

Effectieve afstemming rond collectieve afspraken

De borging van vrijwillige kaders

(Zelf)educatie en het verbeteren van zakelijke vaardigheden van ontwerpers

Wenselijkheid en haalbaarheid van **minimumtarieven**

Koffie? Thee?

Indeling van ontwerpdisciplines

We zijn ons ervan bewust dat dé ontwerpsector niet bestaat, en dat ontwerpers vanuit heel verschillende specialismen actief zijn binnen allerhande markten en toepassingsgebieden. Platform ACCT werkt met een onderverdeling van ontwerpdisciplines die is afgeleid van de door het Stimuleringsfonds Creatieve

Industrie en Het Nieuwe Instituut gehanteerde indeling in architectuur, vormgeving en digitale cultuur. De voorgestelde ketentafel is hoofdzakelijk gericht op vormgeving en digitale cultuur (zie figuur 1). Architectuur heeft binnen de inspanningen van Platform ACCT nog geen eigen overlegtafel.

Figuur 1: Subdisciplines van vormgeving en digitale cultuur

Vormgeving	Digitale cultuur
Accessoires en sieraden	Art science
Animatie	Audiovisueel
Biodesign	Bio hacking
Food design	Coding
Glasvormgeving	Databases
Grafisch ontwerp	Digital storytelling
Illustratie	Games
Interaction & information design	Hacking
Interieur- en ruimtelijk ontwerp	Online media
Keramiekvormgeving	Performance
Lichtontwerp	Productontwikkeling
Mode	
Product-, meubel- en industriële vormgeving	
Scenografie	
Social design	
Strip en graphic novel	
Tentoonstellingsontwerp	
Textielontwerp	
Typografie	

Sommige subdisciplines uit vormgeving en digitale cultuur overlappen elkaar (deels), of liggen dicht aan tegen andere creatieve disciplines. Architectuur blijft in de infobladen buiten beschouwing.

Een andere gebruikelijke onderverdeling is die van de Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO). De BNO deelt ontwerp in naar vier hoofdactiviteiten:

- **Communicatie- en/of grafisch ontwerp:** alle vormen van 2D ontwerp, zoals brand design, corporate design, grafisch ontwerp, digital creative design, web- en app design, VR-design, packaging design (2D), letterontwerp en typografie, animatie, illustratie, infographics en datavisualisatie.
- **Service en/of experience design:** alle vormen van niet-tastbaar ontwerp, zoals service design, social design, strategy design, design research, design thinking, UX- en interaction design, wayfinding.
- **Product- en/of industrieel ontwerp:** alle vormen van 3D ontwerp, zoals consumentenproduct, industrieel product, verpakkingsontwerp (3D), mode- en schoenontwerp, textielontwerp, sieraad- en accessoire-ontwerp, vrije vormgeving.
- **Ruimtelijk en/of interieurontwerp en -architectuur:** alle vormen van ruimte- en omgevingsontwerp, zoals expositie- en tentoonstellingsontwerp, beursontwerp, ontwerp voor openbare ruimte, urban design, retail design, stage design.

Daarnaast is er nog de CBS-definitie van creatieve beroepen. Die wordt gehanteerd in de Monitor Creatieve Industrie, en is breder. Ontwerpers vallen in die indeling vaak onder een of meer van de volgende subcategorieën: design, reclame en marketing, ambachten en overig, IT en software, en architectuur. Heel relevant in dit verband zijn ook de SBI-codes van ontwerpdisciplines. Zo werd de toegankelijkheid van bepaalde corona-steunmaatregelen daaraan gerelateerd.

1 | De accenten en witte vlekken in bestaande afspraken

In het infoblad Actuele Kaders voor Beloning is voor het overzicht een driedeling gehanteerd van relevante aandachtsgebieden: (1) inkoop, opdrachtgeverschap en subsidies, (2) algemene arbeidsvoorwaarden en (3) intellectueel eigendom. Het overzicht van wetten, cao's en regelingen dat daarbij gevormd is, laat een aantal witte vlekken zien in bestaande afspraken en kaders. Bepaalde onderdelen komen bij de andere vier gesprekspunten, verderop, ook terug, maar het levert een relevant lijstje op om als ketentafel aandacht op te richten:

- **Beloning van voorbereidend, onregelmatig en over- of meerwerk** laat een wisselend beeld zien in de collectieve afspraken en de richtlijnen en modelovereenkomsten. Over de tijd die in voorbereiding en acquisitie gaat zitten, komen we hieronder verder te spreken. Overwerk en werk buiten gebruikelijke werktijden lijken in de uiteenlopende subdisciplines op verschillende manieren te worden 'gewaardeerd'.
- **Zelfstandigen staan nog onvoldoende op het vizier.** Minimumtarieven (zie ook verderop) en afspraken over opslagpercentages voor tarieven ten opzichte van loon van medewerkers met een arbeidscontract, komen wel voor in collectieve overeenkomsten. Maar het is nog zeker geen gemeengoed. De cao is bovendien niet het meest voor de hand liggende instrument om daar collectieve afspraken over te maken; zelfstandigen zijn immers geen werknemers. De Fair Practice Code Goed Opdrachtgeverschap van de publieke omroepen is een mooi voorbeeld van een richtsnoer naast de cao, dat invulling geeft aan de wederzijdse verwachtingen en verantwoordelijkheden van opdrachtgever en opdrachtnemer (zelfstandige).
- **Ontwerpers in digitale cultuur** zijn in collectieve afspraken weinig tot niet herkenbaar. Ze werken door sectoren heen en er is weinig zelforganisatie. Dat maakt onder andere dat er weinig zicht is op de werkelijke beloningspositie van deze ontwerpers.
- **Omgang met intellectueel eigendom** is enorm belangrijk voor ontwerpers. Uitgangspunt is dat de rechten bij de ontwerper berusten en niet per definitie worden overgedragen aan de opdrachtgever (hoewel deze dat wel vaak verlangt). De BNO biedt rond de omgang met intellectueel eigendom de nodige informatie en richtlijnen, waaronder in de door haar opgestelde Algemene Voorwaarden en de voorbeelddocumenten over royalties, licentie-overeenkomsten en akte van overdracht. Voorts adviseert de BNO aangesloten ontwerpers en bureaus doorlopend op maat over de afspraken die zij over IE-rechten kunnen maken. Maar sectorbreed is de kennis over intellectueel eigendom nog zeer beperkt.

2 | Effectieve afstemming

Doordat ontwerp zich niet in één sector laat vangen, zijn er ook geen collectieve afspraken en kaders voor arbeidspositie. Daarvoor is de ontwerpsector te heterogeen, de bureaus over het algemeen te kleinschalig, en de situaties te uiteenlopend.

Dat neemt niet weg dat brancheorganisaties en beroepsverenigingen, maar ook grotere opdrachtgevers van ontwerpers (zoals musea) en financiers (zoals fondsen en subsidieverstrekkers), met hun eigen voorwaarden en richtlijnen een eigen stempel drukken op de beloningspraktijk (zie infoblad Actuele Kaders voor Beloning).

Aan de ketentafel kunnen deze partijen elkaar treffen om codes, richtlijnen en modelovereenkomsten te bekijken en te vergelijken en tot onderlinge afstemming te komen. Verder kan onder dit punt aandacht worden gegeven aan de vraag of er bepaalde zaken zijn waarvoor een handreiking, richtlijn, code, model of iets dergelijks gewenst is, in aanvulling op wat via de BNO en andere organisaties al bestaat en beschikbaar is. Te denken valt onder meer aan een richtlijn of model voor voorwaarden bij prijsvragen of pitches (zie ook hieronder bij wenselijkheid richttarieven), en dan eentje die in lijn is met de Fair Practice Code.

3 | Uitvoering en borging van vrijwillige kaders

Voor cao's bestaat een duidelijk wettelijk instrumentarium voor borging en (controle op) naleving. Bij ontwerp hebben juist kaders met een meer vrijblijvend karakter een potentieel stevig gewicht voor de beloningspositie. De vraag is hoe borging daarbij zo goed mogelijk kan worden geregeld zodat uitvoering van de vrijwillige kaders daadwerkelijk plaatsvindt, wie daarbij aan zet zijn, en ook hoe de ontwerper en diens opdrachtgever of werkgever zo goed mogelijk met de betreffende codes, richtlijnen en modelovereenkomsten bereikt kunnen worden. Het is een vraagstuk dat in het verlengde ligt van verbetering van de in het vorige punt genoemde onderlinge afstemming, en dat een logische plek heeft op de agenda van de ketentafel.

4 | Wenselijkheid en haalbaarheid van richttarieven

Een wettelijk minimumtarief voor zzp'ers leek er een tijd lang aan te komen, maar staat inmiddels in de ijskast.¹ In verschillende cao's zijn minimumtarieven afgesproken voor zzp'ers (zie infoblad Actuele Kaders voor Beloning). Dat hoeven geen ontwerpers te zijn. Voor zelfstandige ontwerpers is het geen gegeven dat zij steeds aanspraak kunnen maken op zo'n minimumtarief, omdat hun werkerterrein breder is dan de branches waarvoor die cao's gelden, of omdat ze uitsluitend in andere branches actief zijn. De wenselijkheid van minimumtarieven in de culturele en creatieve sector staat met enige regelmaat ter discussie. De Raad voor Cultuur stelde zich bijvoorbeeld redelijk recent nog op het standpunt dat "eerlijke beloning een belangrijke en ook principiële kwestie [is], die boven kwantitatieve doelstellingen gaat en ook boven de werkgelegenheid."² Die uitspraak werd rechtstreeks in verband gebracht met het ontbreken van minimumtarieven voor veel culturele en creatieve makers.

Het ligt voor de hand dat ook de ketentafel zich buigt over wenselijkheid en haalbaarheid van tariefrichtlijnen. Daarbij is dan wel aan te bevelen dat bij dat gesprek de specifieke context goed in het oog wordt gehouden en de discussie niet versmalt tot enkel de hoogte van tarieven. Is er bijvoorbeeld wel altijd een referentieprofiel in het functiehuis voor loondienst? En als dat er is, is het dan terecht om voor elke zelfstandige altijd hetzelfde opslagpercentage als uitgangspunt te nemen? Een zelfstandig ontwerper die voor prototypes bijvoorbeeld flink in bepaalde technologie moet investeren - waarvoor de rekening niet of in elk geval niet één-op-één naar de opdrachtgever kan worden gestuurd - maakt meer kosten dan de ingehuurde consultant die een managementrapportage komt opleveren.

Op de tweede plaats ondervinden ontwerpers rond tariefstelling diverse hordes, waaronder toetredingsdrempels en de grote hoeveelheid werk die geregeld al verricht moet worden voordat het eerste betaalde uur in beeld komt.

¹ Zie het [nieuwsbericht](#) en de [voortgangsbrief](#) Werken als zelfstandige (2020) daarover op de website van de Rijksoverheid.

² Zie [Een gezonde culturele arbeidsmarkt](#). Toekomst cultuurbeleid. Deel 2. Prioriteiten voor herziening van beleid.

Denk aan prijsvragen, pitches, aanbestedingstrajecten en andere constructies die veelvuldig worden ingezet door opdrachtgevers.

Een eerlijke vergoeding is daarom niet beperkt tot een bepaald minimumtarief, maar houdt net zo goed verband met het totale verrichte werk waar geen vergoeding tegenover staat. Daar is ook een hoger minimum niet de oplossing voor, want het voorwerk resulteert niet zonder meer in een betaalde opdracht. In dat laatste geval zou nog een deel van de reeds bestede uren kunnen worden 'terugverdiend'. (Er zit daar direct een lijntje met het punt van borging en handhaving. De Fair Practice Code hamert er bijvoorbeeld op dat bij prijsvragenbeleid de inzet van alle professionele deelnemers wordt vergoed. Toch gebeurt dat in de praktijk lang niet altijd, zelfs al geven de betrokken organisatoren aan de fair practice code te onderschrijven.)

5 | (Zelf)educatie en het verbeteren van zakelijke vaardigheden van ontwerpers

Met de infobladen richt Platform ACCT zich op stakeholders en doet daarmee ook een duit in het zakje van handreikingen die beschikbaar zijn voor ontwerpers, om meer kennis en expertise op te doen rond verbetering van hun eigen beloningspositie. Er ligt echter een stevige opgave om de vaardigheden op dit vlak verder te versterken, via (zelf)educatie van ontwerpers, dan wel via een ondersteunend aanbod. De BNO heeft ervaring opgedaan met een breed palet aan ontwikkelingsmogelijkheden, en biedt onder andere trainingen, mentoring, intervisie en coaching aan. Dit aanbod is ook beschikbaar voor ontwerpers die niet bij de BNO zijn aangesloten. Bij al deze opties wordt het Werktuig PPO van Platform ACCT onder de aandacht gebracht.

Hoe dat er precies uit zou moeten zien, is als vraagstuk zeker een aanbevelenswaardig onderdeel van de agenda van de ketentafel.

Juist onder ontwerpers die niet als vanzelf in een omgeving werken met een hoge dichtheid aan collectieve afspraken over arbeidspositie, zijn eigen initiatief, ondernemerschap en weerbaarheid in contract- en arbeidsonderhandelingen van groot belang. Dat geldt niet alleen

voor ontwerpers aan de start van hun carrière, maar even goed voor ontwerpers die al verder in hun loopbaan zijn.

Tot slot kan bij dit punt ook een verdere verdieping worden geagendeerd van kennis over de invloed van verschillende contexten op de beloning(skansen) voor ontwerpers. Het infoblad Beloningssituaties schetst op basis van een aantal kenmerken van ontwerpers, hun discipline en werkzaamheden, hun opdrachtgevers, hun markten, de locatie van hun werk en benodigde hulpkrachten en -middelen, hoe beloningen kunnen verschillen. Dat helpt ontwerpers om een betere inschatting te maken van hun eigen positie. Maar het ontbreekt over de volle breedte van de ontwerpdisciplines aan gefundeerd, onderling vergelijkbaar (kwantitatief) inzicht in wat de beloningsverschillen precies zijn. De ketentafel kan die kennisbehoefte oppakken.

Vergelijking met HTH-Aanbevelingen 2021

Op basis van een rondetafelgesprek met werkenden, gesprekken met begeleiders van ontwerp onderzoek en bestudering van documentatie, kwam HTH Research in 2021 in opdracht van Platform ACCT tot een aantal aanbevelingen over arbeidsvoorwaarden. Deze zijn te vergelijken met de huidige onderwerpen van de drie voorliggende infobladen en met de bovenstaande vijf gesprekstema's voor het vervolg.

Er kan voorts in de ketentafel bekeken worden of de onderstaande bijzonderheden die HTH heeft genoemd ook nader uitgewerkt moeten worden:

- Stel een basisstuk op waarin de waarde van creativiteit centraal staat en de wijze waarop vormgevers deze kunnen verzilveren. Hierbij moet opgemerkt worden dat de recent opgerichte Federatie Beeldrechten inmiddels een bruikbare publicatie voorbereidt over 'de waarde van beeld', die begin 2023 verschijnt.
- Financiële en juridische cases (zoals licenties) uitwerken van enkele projecten van bureaus en zelfstandige ontwerpers, met nadruk op de geoffreerde begroting en de daadwerkelijke begroting (plus projectverloop), inclusief de opbouw en hoogte van gehanteerde tarieven. Deze cases delen met de sector en eventueel ook met opdrachtgevers.

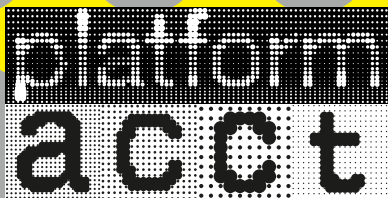
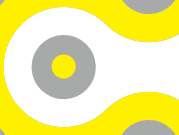
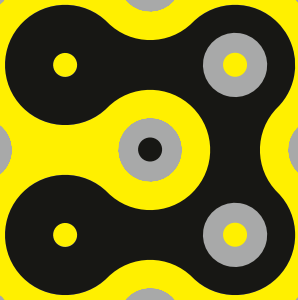
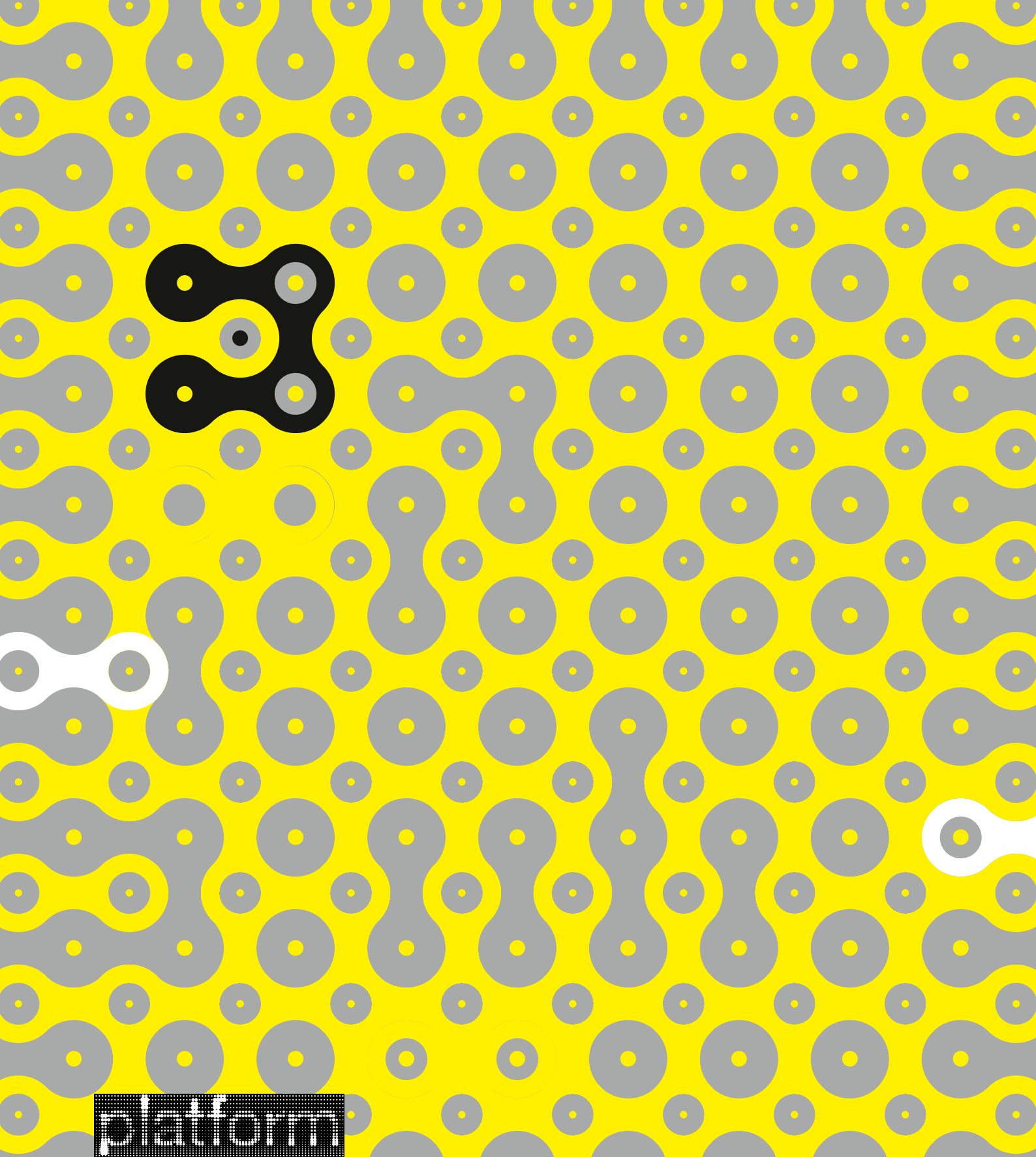

Drie doelen richting financierende overheden anno 2022

In relatie tot de drie infobladen en de vijf voorgestelde gespreksthema's voor de komende sociale dialoog zijn vanuit de ontwerpsector nu al drie doelen richting de financierende overheden genoemd. Deze zouden als uitvloeisel van de ketentafel snel opgepakt moeten worden.

- **Mededinging.** Versoepeling van voorwaarden in het kader van de Mededingingswet vanuit de Autoriteit Consument & Markt/ACM. Met name het mogen publiceren van tariefriichtlijnen, ook door de beroepsorganisaties, is dringend.
- **Aanbesteding en inkoopvoorwaarden.** Het toegankelijker maken van de bepalingen bij aanbestedingen vanuit de overheden. Voor jonge ontwerpers en andere beeldmakers vormen deze procedureel een hoge drempel en zijn ze erg bewerkelijk. Dat gaat ook ten koste van kwaliteit en innovatie. Ook de Algemene Rijksvoorwaarden voor het verstrekken van opdrachten tot het verrichten van diensten die gelden bij de rijksoverheid (ARVODI) laten te wensen over.
- **Subsidies.** Ook bij het verstrekken van subsidies kunnen overheden toegang en eerlijke arbeidsvoorwaarden voor ontwerpers bevorderen. Een startpunt is om te werken met meer reële indicaties voor uurtarieven vanuit de culturele publieke fondsen.

Colofon

© 2022 - Platform ACCT

Dit infoblad is een uitgave van [Platform ACCT](#) en is samengesteld onder redactie van Martijn Arnoldus, Lydia Jongmans en Noud van de Rhee, in samenspraak met een begeleidingscommissie van vertegenwoordigers uit de ontwerpsector. Vormgeving, Femmy Hoogeveen, Grafisch Geluk. Illustraties, Reinier van der Horst.